

SKANSEN 125 FATABUREN

SKANSEN 125

FATABUREN

2016

2016

SKANSEN 125

Red. Charlotte Ahnlund Berg & Anders Carlsson

Nordiska museets och Skansens årsbok

FATABUREN - Nordiska museets och Skansens årsbok - är en skatt av kulturhistoriska artiklar som har publicerats under mer än ett sekel.

Årsboken började som ett häfte med rubriken »Meddelanden«, redigerat 1881 av museets grundare Artur Hazelius för den stödjande krets som kallades Samfundet för Nordiska museets främjande. 1884 publicerades den första kulturhistoriska artikeln och när publikationen 1906 bytte namn till »Fataburen. Kulturhistorisk tidskrift« kom de vetenskapliga uppsatserna att dominera innehållet. Från och med 1931 fick årsboken en mer populär inriktning och i stora drag den form som den har i dag. Fataburen har sedan dess förenat lärdom och sakkunskap med syftet att nå en stor publik.

Fataburen är också en viktig länk mellan Nordiska museet och Skansen, två museer med en gemensam historia och en gemensam vänförening. Varje årsbok har ett tematiskt innehåll som speglar insatser och engagemang i de båda museerna, men verksamhetsberättelserna trycks numera separat och kan rekvireras från respektive museum.

Ekonomiskt stöd från Samfundet Nordiska museets och Skansens Vänner gör utgivningen av Fataburen möjlig.

NORDISKA MUSEET

SKANSEN

Fataburen 2016

Nordiska museets förlag

Box 27820

115 93 Stockholm

www.nordiskamuseet.se/förlag

www.nordiskamuseet.se/fataburen

© Nordiska museet och respektive författare

Redaktörer Charlotte Ahnlund Berg och Anders Carlsson

Bildredaktör Marie Tornehave

Bildarkiv och fotograf på Skansen Marie Andersson

Bildbehandling Karolina Kristensson och Peter Segemark

Omslag och grafisk form Lena Eklund, Kolofon

Översättning Alan Crozier

Omslagets framsida Pedagoger Maja Adolphson vid Bergsmansgården. Byggnaderna där kommer från Nora bergslag i Västmanland. Foto: © Marie Andersson, Skansen.

Tryck och repro Italgraf Media AB, Stockholm, 2016

ISSN 0348 971 X

ISBN 978 91 7108 584 9

NORDISKA MUSEETS AFDELNING Å SKANSEN

JOHN DUNLAP

Kulturhistoriska samlingar.

Allmogebyggnader. Folkmusik. Folkdansar och Ringlekar m. m.

Zoologisk trädgård. Konserter. Vackra utsiktsplatser. Serveringar.

Öppet hela dagen fr. kl. 8 i. m.

Inträdesavgift 50 öre, barn under 12 år half afgift.

När två var ett

Skansen och Nordiska museet

CECILIA HAMMARLUND-LARSSON är intendent på Nordiska museet.

Fram till den 1 juli 1963 var Skansen och Nordiska museet en och samma institution. Så hade det varit alltsedan Skansen grundades 1891 men mitt i sommarsången 72 år senare klövs enheten itu och Stiftelsen Skansen respektive Stiftelsen Nordiska museet bildades. Det har nu hunnit gå drygt 50 år ytterligare men ännu i dag blir det ibland diskussion om »skilsmässan«, dess orsaker och konsekvenser. Många gånger ifrågasätts den: Var den verkligen nödvändig och vilka var egentligen drivkrafterna? Allt eftersom tiden går blir också frågan hur förhållandet såg ut »innan« allt vanligare. I den här artikeln – ingalunda den första i ämnet – ska jag ge en överblick och några kommentarer.

En odelbar enhet?

För Artur Hazelius, Nordiska museets och Skansens grundare, var de två institutionerna en odelbar enhet. De var varandras förutsättningar och Skansen på så vis en vidareutveckling av den utställningsverksamhet som hade inletts med Skandinavisk-etnografiska samlingen på Drottninggatan i Stockholm 1873 och som

- ◀ Skansen som en av Nordiska museets avdelningar. Affisch från 1910. Foto: © Nordiska museet (NMA.0078624).

fått fastare form genom bildandet av Stiftelsen Nordiska museet 1880. Vid »skilsmässan« 1963 var de ekonomiska argumenten centrala, som vi ska se, men för Hazelius var det föga märkligt att den del av institutionen som drog de största publikskarorna och som därför genererade ett ekonomiskt överskott skulle bidra till finansieringen av *hela* verksamheten. Hazelius beskrev upplägget i ett brev till vännen Thure Cederström 1892: »Skansen skall bli Nordiska museets ekonomiska stöd« – förutom givetvis att vara ett friluftsmuseum i egen rätt. Den redan existerande museiverksamheten skulle i gengäld ge Skansen kulturhistorisk näring.

Frågan om inkomstöverföringar mellan Skansen och Nordiska museet skulle då och då komma att dyka upp i debatten, faktiskt redan kort efter Hazelius död i maj 1901 och därefter vid flera tillfällen fram till 1960-talets början. Men inte vid något tillfälle blev svaret att enheten skulle splittras.

Enheten till vardags

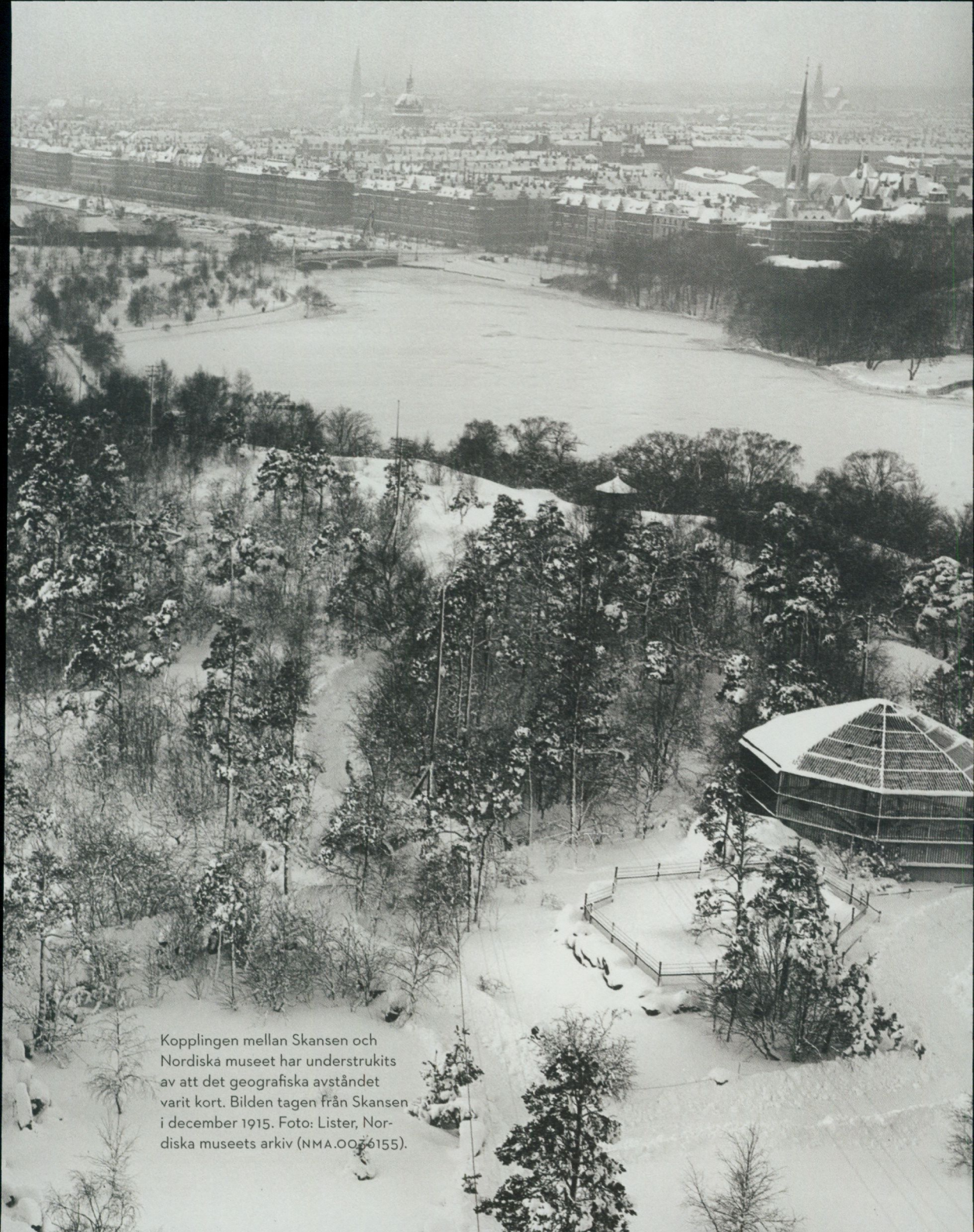
Att i detalj rekonstruera hur den dagliga samverkan mellan Nordiska museet och friluftsavdelningen Skansen såg ut i praktiken låter sig knappast göras. I årsberättelserna är det förvisso tydligt att Skansen organisatoriskt var en av Nordiska museets avdelningar. Men av de tidiga årsberättelserna, från 1890-talet, går det inte att utläsa vilka av tjänstemännen som hade sin huvudsakliga tjänstgöring förlagd till Skansen. Däremot är det möjligt att sluta sig till vilka andra yrkeskategorier som specifikt hörde dit, som trädgårdsmästare, djurskötare, stenarbetare och timmerarbetare.

Utöver årsberättelserna är skildringarna få. Sigrid Millrath, en av de amanuenser som Artur Hazelius anställde, ger emellertid en målande beskrivning av arbetet under Skansens första tio år i boken *Tror fröken att det klarnar* (utgiven av Nordiska museet 1993). Av den kan man utläsa att kontakten mellan avdelningarna vid sekelskiftet inte var särskilt intensiv. Hazelius hade redan 1892 flyttat till Skansen och det var dit han kom att förlägga den största delen av sin arbetstid. Det hände att han besökte museet »i staden«

Stora affischer om Skansen vid entrén till Nordiska museets första lokaler på Drottninggatan. Fotografi från 1890-talet. Fotograf okänd, Nordiska museets arkiv (NMA.0050407).

Kopplingen mellan Skansen och Nordiska museet har understrukits av att det geografiska avståndet varit kort. Bilden tagen från Skansen i december 1915. Foto: Lister, Nordiska museets arkiv (NMA.OOZ.6155).

– Nordiska museet hade ännu sin verksamhet på Drottninggatan – men då ofta sent på kvällarna när personalen hade slutat för dagen. I mer brådsåkande ärenden fick någon av Skansens amanuenser gå med meddelanden till kollegorna där. Under särskilt hektiska perioder, som vid de populära vårfesterna, kunde Hazelius ålägga personal vid Drottninggatan att också tjänstgöra på Skansen.

År 1912 – Hazelius var då borta och Nordiska museet hade flyttat till Djurgården – genomfördes en omorganisation genom vilken fem avdelningar bildades, var och en med sin egen chef (intendent). I museibyggnaden fanns Allmogeavdelningen, Avdelningen för de högre stånden och Avdelningen för arbetets historia, och på Skansen Kulturhistoriska respektive Zoologiska avdelningen. I huvudsak behölls denna organisatoriska indelning fram till 1963 även om det med tiden tillkom ytterligare avdelningar, sektioner och befattningar, bland dem en museilektorstjänst 1929 (som verkade inom hela museet) och en avdelning för de samiska samlingarna 1939. På Skansen fick Klädkammaren en självständigare ställning, ett ritkontor tillkom liksom särskilda avdelningar för vakthållning, verkstäder och parkvård.

Samverkan mellan friluftsmuseet och museet tycks ha påverkats positivt av den nya organisationen. Av dem som var verksamma vid *både* Skansen och museibyggnaden på Djurgården – som stod klar och öppnade för publik 1907 – var det stora flertalet tjänstemän, här i betydelsen akademiskt utbildade amanuenser och intendent. Det gällde till exempel Nils Keyland, som var ansvarig för Skansens kulturhistoriska avdelning 1912–1924 men som även ansvarade för utställningar i museibyggnaden. Också på Skansen fanns utställningslokaler, utöver husen och gårdarna, för vilka museitjänstemännen producerade utställningar, till en början i Bredablickstornet och senare bland annat i hallen vid rulltrappan, invigd 1938. De insamlings- och dokumentationsresor som tjänstemännen vid Nordiska museet utförde kunde vara helt och fullt inriktade mot verksamheten på Skansen. När nya hus och gårdar skulle uppföras var samverkan intensiv: det gällde att välja lämpliga objekt, dokumentera, övervaka nedmontering och åter-

Laura Stridsberg (1888–1976) arbetade vid Nordiska museet bland annat som bibliotekarie. Under många år delade hon sin tid mellan handskriftsavdelningen och Skansens programavdelning och engagerades också tidigt i Skansens program med »folkvisedans». Här syns hon i museiarkivet och invid Nyloftet. Foto: Nordiska museet (NMA.OO55730 resp. NMA.OO55731).

uppbyggnad. Val av inredning och möbler till husen var också ett gemensamt arbete för Skansens kulturhistoriska avdelning och avdelningarna i museibyggnaden.

Många av vägledningarna och guideböckerna till Skansen utarbetades också gemensamt. Tjänstemännen vid Nordiska museet såg överhuvudtaget Skansen som museets största utställningsarena. Här kunde insamlingsarbetet och forskningsresultaten presenteras för en bred publik. De bidrog också i hög utsträckning till

friluftsmuseets programverksamhet. Så ledde Nils Keyland under många år folkdansen och sånglekarna på Skansen, liksom senare museielektorn Ernst Klein. Ytterligare exempel på samverkan ges i Marianne Larssons artikel i denna bok.

Nästan hur man än gör blir dock beskrivningar som dessa förenklade. Det är missvisande att tala om enkelriktade flöden av kunskap och erfarenheter eftersom samverkan snarare var cirkulär. »Det var ett givande och ett tagande för båda parter«, som Sigrid Eklund beskriver det i sin artikel i Nordiska museets egen 125-årsbok (1998). Kunskapsutbytet skedde såväl formellt som informellt, det senare exempelvis vid intendenternas och amanuensernas gemensamma luncher på Skansen. Att det främst var tjänstemännen som kom att protestera mot skilsmäsoförslaget 1963 är därför inte särskilt märkligt. Det var framför allt de som hade haft delar av arbetet förlagt både till Skansen och i museibygnaden, även om de organisatoriskt inte hörde till friluftsmuseet. Rent av hade det varit onödigt att precisera detta arbete i detalj. På så vis var verkligen Skansen och Nordiska museet en odelbar institution. Det var bara det att omvärlden inte hade samma uppfattning.

»Varför måste det vara så dyrt att gå på Skansen?«

Så löd rubriken på en artikel i *Aftonbladet* den 29 maj 1962. Journalisten hade tillsammans med hustru och två barn besökt Skansen en lördag tidigare under månaden. Entréavgiften var hög, ansåg han, och därtill drabbades familjen av en rad extra avgifter för att få åka rulltrappa, få tillstånd att fotografera, besöka glashyttan, se björnarna eller ta en tur med Skansentåget. Och varför var maten så dyr? Allt som allt kostade Skansenbesöket denna vårlördag nästan 50 kronor (motsvarande det tiodubbla i dagens penningvärde). Journalistens upprördhet över detta var början på omvälvningen.

Två dagar senare kunde man i *Aftonbladet* läsa ett inlägg av Stockholms finansborgarråd, Hjalmar Mehr, som framhöll att det inte skulle behöva kosta så mycket att gå på Skansen om bara Skansen fick behålla sitt överskott. Som det nu var gick överskottet i stället

till att täcka kostnaderna för Nordiska museets övriga verksamhet. Mehr framhävde de bidrag som staden gav för att Stockholms skolor skulle kunna besöka Skansen utan kostnad samt till konsertverksamheten och Skansenteatern. Som finansborgarråd förklarade han sig villig att diskutera Skansens ekonomi för att se vad man skulle kunna göra för att »minska allmänhetens kostnader«. Villkoret var dock att Skansens och Nordiska museets ekonomiska resultat redovisades separat. Till saken hörde också att Hjalmar Mehr såg verksamheten vid Nordiska museet som en statlig angelägenhet: »Det kan inte vara rimligt att staden genom bidrag till Skansen indirekt åstadkommer en subventionering av Nordiska museet.«

De två artiklarna vittnar om att Skansen och Nordiska museet kunde uppfattas som två skilda – för att inte säga väsensskilda – verksamheter. Mot den bakgrunden föddes en närmast förbjuden tanke om att de inte behövde hänga samman. Så småningom, under våren 1963, blev just detta en vattendelare i debatterna både i pressen och internt. Dessförinnan skulle dock frågan utredas.

Varför en utredning?

Ecklesiastikdepartementet gav Statskontoret i uppdrag att utreda Nordiska museets verksamhet och ekonomiska situation. Bakgrunden eller anledningen till detta är en komplex fråga. Förmodligen fanns det flera samverkande faktorer. En var Nordiska museets ekonomi, en annan hur nära verksamheterna vid Nordiska museet och dess friluftsmuseiavdelning egentligen hörde samman. Den senare sönderfaller i flera ytterligare men handlar ytterst om förhållandet mellan museiforskning, insamling och publik verksamhet

Om vi börjar med den ekonomiska frågan kan vi konstatera att Nordiska museets finansiella situation var bekymmersam under tidigt 1960-tal. Så pass att museiledningen vid ett flertal tillfällen tvingades anhålla om tilläggsanslag, utöver det årliga grundanslaget från Ecklesiastikdepartementet för att kunna täcka kostnader-

na för löner och pensioner. Att höja entréavgifterna till Skansen för att kompensera underskotten var ingen framkomlig väg eftersom man då skulle riskera publiktillströmningen, särskilt som Skansen redan drogs med sjunkande besöksiffror. Ett friluftsmuseum är beroende av väderleken och 1960-talets första somrar hade varit kalla och regniga. När Nordiska museet tvingades ta lån och checkkrediter såg departementet ett behov av en grundlig utredning. Ett mer allmänt missnöje med höga priser bidrog till behovsbilden.

Utredningen påbörjade sitt arbete i juli 1962. Redan under hösten formulerades ett förslag om en skilsmässa men det avvisades då av Nordiska museets företrädare, som bland annat ansåg att utredarna hade gått utanför gränserna för sitt uppdrag. Att man senare skulle ändra ståndpunkt sammanhängde med att departementet gjorde tudelningen till ett villkor för fortsatta statliga bidrag.

Den 11 mars 1963 undertecknade staten och Stockholms stad ett avtal som skulle träda i kraft under förutsättning att Statskontorets utredningsförslag skulle komma att godkännas av riksdagen. Avtalet innebar att staten skulle ta ett ekonomiskt huvudansvar för Nordiska museet och Stockholms stad för Skansen. Företrädarna för museet hade haft önskemål om att få delta i underhandlingarna mellan staten och staden men fått nej på sin förfrågan. Statssekreterare Hans Löwbeer hade sagt till styresmannen (museichefen) Gösta Berg att dessa förhandlingar var förtroliga och att resultatet skulle göras offentligt genom en presskommuniké. Så skedde två dagar senare. Den 9 mars hade avdelningscheferna vid institutionen fått en första information om vad som väntade.

Samma dag som förslaget blev offentligt fick de övriga anställda de första beskederna om planerna på en skilsmässa. Mötet på Höglöftet på Skansen har av flera beskrivits som en chock för personalen eftersom ingenting hade läckt ut. Många var upprörda och några lämnade mötet i protest. Thorleif Hellbom, Skansens krönikör för åren 1946–1963, beskriver det hela så här Skansens hundraårsbok:

Under hösten började rykten gå bland tjänstemännen på museet om att ekonomin var mycket dålig och det låg oro i luften. Något var på gång, men man visste inte vad. Uppe på Skansen var man ännu omedveten eller bekymrade sig inte. För de flesta kom [beskedet om skilsmässan] som en total överraskning.

Nu vidtog en intensiv opinionsbildande verksamhet. Skilsmässomotståndarna skrev debattartiklar, kontaktade journalister och riksdagsmän. Tjänstemännen kontaktade Svenska Museimannaföreningens facksektion. Anna-Maja Nylén, chef för Etnologiska undersökningen vid Nordiska museet, men också ordförande i Nordiska museets och Skansens tjänstemannaförening, kom att leda protesterna och hon var i den egenskapen lika viljestark som hon var stridbar.

Debatten

Polariseringen mellan en ja- och en nej-sida var omedelbar, vilket skapade en dramatik som åtminstone delvis förklarar att dagstidningarna gav stor plats åt nyheten. Rubriker som »Skall Skansens vårdkase slockna?» och »Friluftsmuseum till salu« signalerade artikelförfattarnas motvilja mot själva tanken medan ännu mer braskande rubriker, som »Nej, Skansen ska inte bli ett tivoli« och »För museimännens raseri milde Herre Gud, bevare Skansen«, gav luft åt ja-sidans synpunkter. I några av artiklarna beskrevs museitjänstemännen som yrvakna och dammiga – som om de stred för en föråldrad idé och drev sin kamp som vore de helt obekanta med det moderna samhället. I *Aftonbladet* den 3 april 1963 stod till exempel att läsa:

De snälla museimännen, trägna forskare i tomtar och dräkter och hus och gårdar har helt plötsligt kastat sig in i en strid för att hävda sina intressen på Skansen. Från sina naftalindoftande garderober och prydliga montrar träder de ut i samhällets organisationslabyrint och finner en för dem okänd och instinktivt fientlig värld.

Motståndarsidan kunde använda lika spetsiga och giftiga argument, som att en skilsmässa skulle ge Skansen åt Åsa-Nisse eller bli ett hem endast för kräldjur och alligatorer. Ingentenda argumentationen var särdeles saklig men exemplen visar vilka föreställningar som satte ramarna för den offentliga debatten.

Om vi synar debatten lite närmare går det att urskilja olika typer av argument. En var att Skansenbesökarna, genom de höga entréavgifterna, inte skulle behöva subventionera Nordiska museets verksamhet med insamling och forskning. I denna argumentation – som blev skilsmässoförespråkarnas främsta – upprättades en gräns mellan kunskapsproduktion och publik verksamheten. I diametral motsats framhärddade motståndarna att en utarmning av Skansen *som kulturhistoriskt museum* stod att vänta – att skilsmässan skulle »innebära Skansens nivellering som vetenskaplig och kulturhistorisk anläggning» – och att man därför krävde professionella garantier. Detta argument hördes även från chefen för Skansens zoologiska avdelning Kai Curry-Lindahl: »framtiden för den vetenskapliga verksamheten blir osäker».

Från motståndarna hördes också argument som hade svårt att få fäste och som handlade om själva den kulturhistoriska kunskapens odelbara enhet. Skansen och Nordiska museet var oskiljaktiga, de hade alltid hört samman, och därför var det omöjligt att skilja dem åt. Denna argumentation utgick ifrån att det ursprungligen var Nordiska museets personal som hade byggt upp friluftsmuseets kulturhistoriska verksamhet och att Skansen utgjorde en mycket viktig arena för mötet med publiken. Anna-Maja Nylén gav uttryck för detta när hon i en debatt sade att »Nordiska museet har skapat Skansen till en oförliknelig plattform, där man kan möta folket». Chefen för Skansens kulturhistoriska avdelning Marshall Lagerquist skrev att »Skansen utgör en estrad där Nordiska museet träder fram inför en miljonpublik. Men förutsättningen härför är ett intimt samarbete.» Statssekreterare Hans Löwbeer bemötte honom med något som liknar en sarkasm: »Man kan väl ha kontakt ändå. Det är bara att lyfta telefonluren.»

Anna-Maja Nylén (1912-1976) var nydanare inom forskningen om folkligt dräktskick. Hon var också ordförande i Nordiska museets tjänstemannaförening och kom att leda motståndet mot »skilsmässan«. Foto: Herman Renninger, Nordiska museet (NMA.0078299).

En annan argumentationslinje hade bäring på den utredningsprocess som lett fram till förslaget. Varför hade de museianställda inte fått komma till tals? Och varför sändes inte utredningens förslag ut på remiss? Det är i dag svårt att få full klarhet i hur opinionen inom personalen såg ut, men den kan belysas genom en händelse under våren 1963, när företrädare för Svenska museimannaföreningens facksektion skriftligen begärde att Statsutskottet skulle avstyrka utredningens förslag. Nordiska museets och Skansens tjänstemannaförening instämde i denna uppfattning. När detta blev känt skrev »Skansenpersonalen«, med Thorleif Hellboms ord, i sin tur till Statsutskottet för att begära att museimannaföreningens avslagsyrkande skulle förbises. I deras skrivelse stod: »Genom en delning kan antligen välbehövliga renoveringar genomföras på Skansen, såväl materiellt som på personalsidan. Vi är djupt oroadade av tanken på en fortsatt verksamhet i nuvarande skick.« Om det av tidningsartiklarna att döma går att utläsa att majoriteten av tjänstemännen tycks ha varit emot tudelningen, så framträder här en djupare oenighet inom personalen som helhet.

Beslutet

Den 29 maj 1963 blev skilsmässan mellan Skansen och Nordiska museet ett faktum. I riksdagsomröstningen hade första kammaren röstat ja till regeringens proposition med 84 röster mot 60. I andra kammaren blev röstningsresultatet oavgjort med 106 röster för och lika många emot, och därför fick en lottdragning avgöra – och lotten föll på ja-sidan. Frågan avgjordes alltså, tämligen försmädligt sett från motståndarsidans perspektiv, av slumpen.

I korthet innebar beslutet att Skansen skulle avskiljas från Nordiska museet och bilda en självständig stiftelse med egen styrelse. Staten skulle utse styrelseordförande och ytterligare en ledamot, Stockholms stad tre ledamöter och Nordiska museet två. Husen och gårdarna vid friluftsmuseet skulle övergå i Skansens ägo och byggnaderna Cirkus och Novilla föras till den nya stiftelsen. De ca 30 000 föremål som var utställda i husen och gårdarna skulle

deponeras vid Skansen men även i fortsättningen ägas av Nordiska museet. Genom ett avtal mellan staten och Stockholms stad skulle Skansen som startkapital erhålla ett kontantbelopp om en miljon kronor från staten och två miljoner från Stockholms stad. Det stadgades också att Skansen inte skulle vara en vinstdrivande institution.

För Nordiska museets del innebar skilsmässan att staten åtog sig huvuddelen av det ekonomiska ansvaret för verksamheten – något som i realiteten innebar en rejäl höjning av det årliga statsanslaget. Museet erhöll också ett engångsanslag för att täcka det driftsunderskott som hade uppstått. Vidare skulle museets styrelse härnäst utses av Kungl. Maj:t (dvs. av regeringen) som också skulle fastställa valet av styresman. Julita gård, Tyresö slott, Svindersvik och de andra fastigheterna utanför Stockholm skulle även fortsättningsvis tillhöra Nordiska museet. Enligt beslutet förväntades de båda stiftelserna samarbeta och för att trygga detta skulle ett särskilt avtal utarbetas.

Besvikelsen över riksdagens beslut var stor bland skilsmässans motståndare. Men i efterhand kan man konstatera att den tillbakablickande argumentationen inte hade räckt och inte varit tillräckligt gångbar. Jag vill påstå att museet som institution farligt länge hade tagit relationen till Skansen för given medan omvärlden hade gjort en annan bedömning. Det var som om museet inte hade reflekterat över nödvändigheten av att göra sin uppgift, roll och betydelse tydlig. Sådant kan vara vanskligt i en snabbt föränderlig tid.

Hur blev det?

De båda stiftelserna började sina nya liv den 1 juli 1963. För Skansens del väntade inga omedelbara organisatoriska förändringar. Den kulturhistoriska avdelningen fanns kvar och gör så än i dag, liksom den zoologiska. Under en tid tjänstgjorde ekonomiefen som direktör, som den nya chefstiteln var, men vid årsskiftet 1963/64 flyttade Nordiska museets styresman Gösta Berg över

Folkhemslägenheten på Nordiska museet är fullskalig hemmiljö med genomförd 1940-talskaraktär. Den öppnade 2013 och knyter på många sätt an till Artur Hazelius tanke om fantasins och inlevelsens betydelse för lärandet – en ledstjärna för både Skansen och Nordiska museet.

Museets pedagoger Christina Araskog-Toll, Katarina Hellsten, Lena Bergqvist, Wenke Rundberg och Leif Henrikson står i trapphuset. Foto: Karolina Kristensson, © Nordiska museet (NMA.OO63475 och NMA.OO64580).

till Skansen för att leda verksamheten. Den nya styresmannen vid Nordiska museet Hans Hansson – titeln behölls – kom närmast från Statens sjöhistoriska museum. Under hans tid omorganiserades museet i grunden, bland annat med målet att organisationen skulle vara bättre anpassad för museets uppgift att spegla det moderna samhället genom insamling, forskning och utställningar. Förslag till detta kom från både tjänstemän och Statskontorets utredare.

I det nya avtalet stadgades att »Stiftelsen Skansen skall verka i nära kulturellt och vetenskapligt samarbete med Stiftelsen Nordiska museet«. Formuleringen är något styvmoderlig i den meningen att den ena institutionen förväntas samverka med den andra, men inte vice versa, och har sannolikt sin grund i skilsmässomotståndarnas farhågor gällande Skansens kulturhistoriska fundament. I avtalet fanns en rad detaljerade punkter om samarbetets karaktär men frågan är i hur hög grad det har haft någon praktisk betydelse.

År 1983 trädde Stockholms läns landsting in som ny bidragsgivande huvudman för Skansen, vid sidan av staten, och Stockholms stad drog sig tillbaka. Beslutet föregicks av intensiv debatt – och drygt tio år senare väntade nya förändringar genom att staten 1994 övertog hela huvudmannaskapet. Numera är Skansen en statlig stiftelse med ett årligt anslag som täcker ca 30 procent av kostnaderna.

Under de år som gått sedan skilsmässan har Skansen och Nordiska museet upprätthållit ett samarbete kring de föremål som visas i Skansens hus och gårdar jämte andra gemensamma frågor. Diskussioner om föremålens vård och användning och om vem som skulle ha hand om den kulturhistoriska undervisningen på Skansen har förekommit men har som regel fått sin lösning. Skansen och Nordiska museet har hela tiden – på var sin sida av Djurgårdsvägen – utvecklat sitt kulturhistoriska arbete och sin respektive utställningsverksamhet.

Nordiska museets och Skansens vänförening förenar de två genom sitt stöd till bägge, exempelvis denna årsbok. Förenar gör naturligtvis också institutionernas gemensamma historia. Artur

Hazelius tanke om att göra kulturhistorien tillgänglig för en bred publik är alltså en gemensam ledstjärna.

Epilog

När jag i början av 1980-talet började min första tjänstgöring vid Nordiska museet blev jag snart medveten om att frågan om skilsmässan med Skansen kunde vara ömtålig. Varför? Det var så länge sedan, tänkte jag då. För mig var tudelningen ett faktum och jag uppfattade den heller inte som problematisk. Kanske berodde det senare på att jag då var anställd som museilärare och därför också hade en omfattande del av min tjänstgöring förlagd till Skansen. (Detta kom att ändras på 1990-talet, då Skansen övertog undervisningsansvaret.) På så vis upplevde jag att det fanns ett starkt band mellan dem. Det tog en tid innan jag förstod vilka djupa sår tudelningen hade skapat.

I efterhand är det lättare att se att det inte bara var skilsmässan i sig som ömmade utan också den process som hade lett fram till den. Varför hade så få fått komma till tals? Varför hade processen varit så snabb? Varför ställdes Nordiska museets företrädare inför ett ultimatum? Inte minst: Hade motiven verkligen blivit klarlagda? Hade skilsmässan överhuvudtaget varit nödvändig, Nordiska museets ekonomiska bekymmer till trots?

Många av dessa frågor har ännu inte fått sina svar. För den huga de finns här en intressant forskningsuppgift som kommer att röra frågor om kunskapssyn, publikens förväntningar, offentlig ekonomi och såväl lokal som nationell kulturpolitik.

